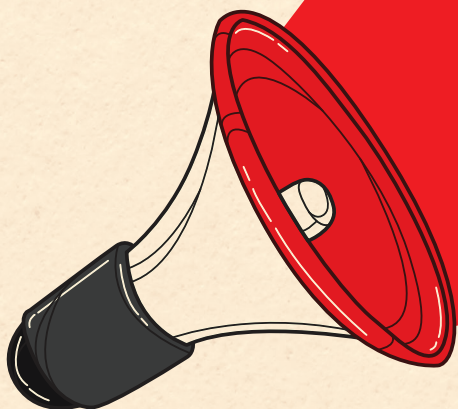

რუსულ პროპაგანდასთან ბრძოლა

საფრთხეები და მათთან
გამკლავების გზები

დავით ქუთიძე

ჩვესულ პროპაგანდასთან ბრძოლა

საფრთხეები და მათთან
გამკლავების გზები

დავით ქუთიძე

თბილისი
2024

პოლიტიკის დოკუმენტი შექმნილია საქართველოს უნივერსიტეტთან არსებულ დამოუკიდებელ კვლევით ინსტიტუტ Gnomon Wise-ში. ინსტიტუტის პროექტის - „საქართველოს სახელმწიფოს წინაშე არსებული გამოწვევები და მათზე პასუხი“ - ფარგლებში.

პოლიტიკის დოკუმენტის ავტორები:

დავით ქუტიძე - Gnomon Wise-ის მკვლევარი

ნაშრომში გამოთქმული მოსაზრებები ეკუთვნით ავტორებსა და კვლევით ინსტიტუტ Gnomon Wise-ს და შესაძლოა, არ ასახავდეს საქართველოს უნივერსიტეტის პოზიციას.

I შესავალი

დებინფორმაცია, გამოგონილი ახალი ამბები და საზოგადოების აზრით მანიპულირების მცდელობები, შეიძლება ითქვას, ყველა ეპოქაში არსებობდა, თუმცა თანამედროვე სამყაროში ინფორმაციის გავრცელების გამარტივებამ ეს პრობლემა ბევრად უფრო მწვავედ წარმოაჩინა.¹ დასავლური საზოგადოებისთვის ეს გამოწვევა განსაკუთრებით ცხადი გახდა 2016 წლის აშშ-ის საპრეზიდენტო არჩევნების დროს, როცა რუსული პროპაგანდის მანქანის აქტიური ჩარევა გამოვლინდა.² ბევრ სხვა ქვეყანასთან ერთად, თანამედროვე რუსული პროპაგანდის სამიზნეა საქართველოც. ბოლო ათწლეულში ამ საფრთხის შესახებ უამრავი ნაშრომი გამოქვეყნდა, ძირითადად, არასამთავრობო სექტორის მიერ. როგორც შესაბამისი წყაროების ანალიზი აჩვენებს, ამ საკითხზე კარგადაა ინფორმირებული საქართველოს ხელისუფლებაც. ეს ვლინდება მთავრობის სხვადასხვა უწყების არაერთ სტრატეგიასა თუ ანგარიშში. 2018 წელს კი სამინისტროებში შეიქმნა სტრატეგიული კომუნიკაციების დეპარტამენტები, რომელთა ყოველდღიურ საქმიანობასაც რუსული დებინფორმაციის წინააღმდეგ ბრძოლა უნდა წარმოადგენდეს. თუმცა, როგორც აღნიშნული სტრატეგი-

¹ ქუტიძე, დ. (2020). *რატომ უჭირთ რეალურ და გადამოწმებულ ამბებს დებინფორმაციის განეიტრალება?! კვლევითი ინსტიტუტი Gnomon Wise*. ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3EGKlZG> (28.02.2023).

² Mueller, R. S. (Special Counsel). (2019). *Report on The Investigation into Russian Interference in the 2016 Presidential Election*. U.S. Department of Justice. Via link: <https://bit.ly/3ltHonm> (28.02.2023).

ბის საჯარო კომუნიკაციასა და პოზიციონირებაზე დაკვირვებაში აჩვენა, ისინი არა - რუსულ დეზინფორმაციას, არამედ, უმეტესად, ქვეყნის შიგნით მოქმედ, ხელისუფლებისადმი კრიტიკულ მედიას ებრძვიან.³ ამ დროს კი დასავლურ დემოკრატიებში აქტიურად მიმდინარეობს მსჯელობა იმაზე, თუ როგორ, რა პოლიტიკით უნდა დაუპირისპირდნენ ხელისუფლებები კრემლის დეზინფორმაციას.

წინამდებარე დოკუმენტში წარმოდგენილია ის ძირითადი რეკომენდაციები, რომლებიც სხვადასხვა მკვლევრის მიერ რუსული პროპაგანდის ანალიზის შედეგად დაგროვდა. ბუნებრივია, ყველა მათგანის ქართულ რეალობაში პირდაპირ გადმოტანა არასწორი იქნება, თუმცა ეს დოკუმენტი ერთგვარი ფართო ხედვაა იმისა, თუ რა მიმართულებით შეიძლება წარმართოს საქართველოს ხელისუფლების პოლიტიკა, შესაბამისი ნების არსებობის პირობებში.

³ ქუტიძე, დ. (2023). მთავრობის სტრატეგიების საჯარო კომუნიკაცია - როგა სტრატეგია და პრაქტიკული საქმიანობა ერთმანეთს არ ემთხვევა. კვლევითი ინსტიტუტი Gnomon Wise. ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3maUSNt> (28.02.2023).

პროპაგანდა, როგორც რუსული „ჰიბრიდული ომის“ ნაწილი და მასთან ბაგჰლაჰების გზები

რუსულ პროპაგანდაზე საუბრისას უნდა გამოვყოთ რამდენიმე მნიშვნელოვანი ასპექტი, რომლებიც მას საკმაოდ რთულ გამოწვევად აქცევს. პირველ რიგში, ეს არის ინფორმაციის იარაღად გამოყენება. პომერანცევი და ვაისი აღწერენ რუსეთის მიერ ინფორმაციის, კულტურისა და ფულის იარაღად გამოყენების (weaponization) მეთოდებს. მათი თქმით, კრემლი იყენებს ინფორმაციის თავისუფლების იდეას, საზოგადოებაში დებინფორმაციის გასავრცელებლად. რუსული პროპაგანდის ეფექტი არ არის დარწმუნება ან ნდობის მოპოვება, არამედ მისი მიზანია, შეთქმულების თეორიებით დათესოს დაბნეულობა და გაავრცელოს სიცრუე. კრემლი იყენებს ლიბერალური დემოკრატიების ღიაობას, მართლმადიდებლურ ეკლესიას და მეტწილად, თავის დაფინანსებულ და მართულ ფსევდოარასამთავრობო ორგანიზაციებს, საკუთარი აგრესიული პოლიტიკური მიზნებისთვის, ანგრევს საგამოძიებო და პოლიტიკური ჟურნალისტიკის ავტორიტეტს და ცდილობს, გააღვივოს უნდობლობა მედიისადმი. ინფორმაციის იარაღად გამოყენება არის თანამედროვე რუსეთის „ჰიბრიდული ომის“ სასიცოცხლო ნაწილი.⁴

⁴ Pomerantsev, P. and Weiss, M. (2014). *The Menace of Unreality: How the Kremlin Weaponizes Information, Culture and Money*. Institute of Modern Russia, Inc. Via link: <https://bit.ly/3vzHva0> (28.02.2023).

პროპაგანდის მკვლევარ იაკუბ იანდას თანახმად, რუსული „ჰიბრიდული ომის“ მნიშვნელოვანი კომპონენტია პოლიტიკური ექსტრემიზმის მხარდაჭერა. დემოკრატიულ ქვეყნებში დესტაბილიზაციის მიზნით, ის ხელს უწყობს ექსტრემისტულ განწყობებსა და პოლიტიკურ მოძრაობებს, აფინანსებს როგორც უკიდურესად მემარცხენე, ისე ულტრამემარჯვენე ჯგუფებს და ეხმარება მათ სხვადასხვა დეზინფორმაციული კამპანიით ე.წ. პოლიტიკური ელიტების წინააღმდეგ. ამას ემატება საკმაოდ მასშტაბური კიბერშეტევები და პროპაგანდისტული კამპანიები სახელმწიფო ინსტიტუტების, სამოქალაქო ერთიანობისა და დემოკრატიული პროცესების (არჩევნები, რეფერენდუმი) წინააღმდეგ. გარდა ამისა, იანდას თქმით, რუსეთი ახდენს „კორუფციის ექსპორტს“ – უკანონოდ აფინანსებს პოლიტიკურ პარტიებს სხვადასხვა ქვეყანაში და ამ გზით ცდილობს გავლენების გამყარებას.⁵

RAND Corporation-ის მკვლევრების თანახმად, რუსული პროპაგანდის მთავარი მახასიათებლებია სისწრაფე, განგრძობადობა (მუდმივ რეჟიმში გავრცელება) და ის, რომ სრულებით არ ცდილობს, იყოს თანმიმდევრული, მოქმედებს რა კონკრეტული რეალობიდან გამომდინარე. ამასთან, აღნიშნული გზავნილები, რომელთა დიდი ნაწილი სრულიად მოწყვეტილია ობიექტურ რეალობას, ვრცელდება მრავალი სხვადასხვა არხით, რის საშუალებასაც თანამედროვე მედია და სოციალური ქსელები იძლევა. შეიძლება ითქვას, რუსული პროპაგანდა მოქმე-

⁵ Janda, J. (2018). *How to boost the Western response to Russian hostile influence operations*. European View 2018, Vol. 17(2) 181–188. Via link: <https://doi.org/10.1177/1781685818803524> (28.02.2023).

დებს უწყვეტი ომის მდგომარეობაში, რა დროსაც არ ერიდება ყველაზე გაუგონარი კონსპირაციის თეორიების შექმნასა და გავრცელებას.⁶

ბემოაღნიშნული მეთოდების კვლევის საფუძველზე, დასავლურ აკადემიურ სივრცეში ჩამოყალიბდა არაერთი რეკომენდაცია დემოკრატიული სახელმწიფოების მთავრობების მიმართ, თუ როგორ უნდა გაუმკლავდნენ რუსულ საინფორმაციო ომს. ქვემოთ სწორედ ამ ძირითად რეკომენდაციებს წარმოვადგენთ.

RAND Corporation-ის კვლევის (რომელიც რუსულ თუ სხვა ტიპის პროპაგანდასთან დაკავშირებული ლიტერატურის სისტემურ მიმოხილვას გვთავაზობს) ერთ-ერთი მთავარი მიგნებაა, რომ პროპაგანდასთან გამკლავების ყველაზე ხშირად რეკომენდირებულ გზად მთავრობების პოლიტიკის ცვლილება სახელდება.⁷ ამავე კვლევაში საუბარია იმ ზოგადი რეკომენდაციების შესახებ, რომლებიც, სხვადასხვა ავტორის აზრით, რუსული პროპაგანდის სამიზნე ქვეყნებს მისგან თავის დაცვაში დაეხმარება. უპირველესად, ამ კონტექსტში ნახსენებია დემოკრატიული ინსტიტუტების მხარდაჭერა მსოფლიოში (Fly, Rosenberger, and Salvo, 2018).⁸ უფრო კონკრეტულად, მნიშვნელოვანია ადამიანის უფლებების, სამართლის უზენაესობისა

⁶ Paul, C and Matthews, M. (2016). *The Russian “Firehose of Falsehood” Propaganda Model*. RAND Corporation. Via link: <https://bit.ly/3kmdl4X> (28.02.2023).

⁷ Helmus, T. C. and Kepe, M. (2021). *A Compendium of Recommendations for Countering Russian and Other State-Sponsored Propaganda*. RAND Corporation. Via link: <https://bit.ly/3lYx73I> (28.01.2023).

⁸ Fly, J., Rosenberger, L. and Salvo, D. (2018). *The ASD Policy Blueprint for Countering Authoritarian Interference in Democracies*. Alliance for Securing Democracy. Via link: <https://bit.ly/41vlg12> (28.02.2023).

და ეკონომიკური განვითარების მხარდაჭერა შესაბამისი შიდა და გარე აქტორების მიერ. ამგვარი ძალისხმევის მიზანი უნდა იყოს პროპაგანდის სამიზნე ქვეყნების ინსტიტუციური გაძლიერება და რუსეთისთვის განხეთქილების დათესვის შესაძლებლობების შეზღუდვა. გარდა ამისა, რუსული მავნე გავლენების განეიტრალების ერთ-ერთ სასიცოცხლო გზად კორუფციასთან ბრძოლა სახელდება. აღნიშნული რეკომენდაციის ავტორის თქმით, მაგალითად, აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნების მნიშვნელოვანი გამოწვევაა შიდა მდგრადობის გაუმჯობესებაზე მუშაობა, რადგან კორუფციამ და კანონის უზენაესობის ნაკლებობამ ეს ქვეყნები უფრო სუსტი გახადა.⁹ მართლაც, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, კორუფცია რუსული „ჰიბრიდული ომის“ ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი იარაღია. ამ კონტექსტში, მნიშვნელოვანია იმ მიგნების აღნიშვნაც, რომლის თანახმადაც, რუსეთი, უმეტესწილად, ნულიდან კი არ ქმნის რაიმე ტიპის სისუტეს სხვა ქვეყნებში, არამედ იყენებს უკვე არსებულს. ეს შეიძლება იყოს როგორც მყიფე, კორუფციისკენ მიდრეკილი სახელმწიფო ინსტიტუტები, ისე ამა თუ იმ ხელისუფლების ნაკლები ლეგიტიმაცია. ამდენად, რუსული „ჰიბრიდული ომის“ სამიზნე ქვეყნებისთვის, დემოკრატიული მმართველობისა და ინსტიტუტების გაძლიერება არა მხოლოდ პოლიტიკური, არამედ უსაფრთხოების საკითხიცაა.¹⁰

⁹ Bond, I. (2017). *Contested space Eastern Europe between Russia and the EU*. Center for European Reform. Via link: <https://bit.ly/3SE4fkW> (28.02.2023).

¹⁰ Galeotti, M. (2017). *Controlling Chaos: How Russia manages its political war in Europe*. European Council on Foreign Relations. Via link: <https://bit.ly/3IEDc4j> (28.02.2023).

რაც შეეხება იმ პირდაპირ ინსტრუმენტებს, რომელთა გამოყენებაც შეიძლება პროპაგანდის წინააღმდეგ, სფეროს მკვლევართა აზრით, მთავრობების პირველი ნაბიჯი რუსული დებინფორმაციის, როგორც დემოკრატიისთვის მთავარი საფრთხის, აღიარება უნდა იყოს.¹¹ ამავდროულად, უნდა შემუშავდეს საერთო ეროვნული სტრატეგია, რომელშიც ნათლად იქნება გაწერილი მოქმედების გეგმა, ინსტრუმენტები და პერიოდი.¹² თავად სამოქმედო ინსტრუმენტების შესახებ, მკვლევართა რეკომენდაციები მრავალფეროვანია და აერთიანებს ხისტ და რბილ ზომებს. კერძოდ, არაერთი ავტორი აღნიშნავს, რომ საჭიროა ზუსტი და კონკრეტული გაფრთხილებები რუსული პროპაგანდის შემქმნელებისთვის, რომ მათი ეს საქმიანობა დაუსჯელი არ დარჩება. არსებული მოსაზრებით, შესაძლოა გერმანიის მთავრობისა და სადამხმარეო სამსახურების მიერ გავრცელებულმა საჯარო გაფრთხილებამ გადააწყვეტინა რუსეთს, არ გამოეყენებინა 2016 წელს გერმანიის პარლამენტზე კიბერშეტევის დროს მოპოვებული ინფორმაცია.¹³ გალიოტის თქმით,¹⁴ მოსკოვი დასავლეთს სისუსტედ უთვლის, როცა ის

¹¹. Janda, J. (2018). *How to boost the Western response to Russian hostile influence operations*. European View 2018, Vol. 17(2) 181–188. Via link: <https://doi.org/10.1177/1781685818803524> (28.02.2023).

¹². Spaulding, S., Nair, D. and Nelson, A. (2019). *Beyond the Ballot HOW THE KREMLIN WORKS TO UNDERMINE THE U.S. JUSTICE SYSTEM*. Center for Strategic and International Studies (CSIS). Via link: <https://bit.ly/3IL59IT> (28.02.2023).

¹³. Polyakova, A. and Boyer, S. P. (2018). *THE FUTURE OF POLITICAL WARFARE: RUSSIA, THE WEST, AND THE COMING AGE OF GLOBAL DIGITAL COMPETITION*. The New Geopolitics – Europe. Via link: <https://bit.ly/3J1R1LG> (28.02.2023).

¹⁴. Galeotti, M. (2017). *Controlling Chaos: How Russia manages its political war in Europe*. European Council on Foreign Relations. Via link: <https://bit.ly/3IEDc4j> (28.02.2023).

მის ქმედებებს მკაფიოდ არ პასუხობს და ეს რუსეთისთვის ერთგვარი „მწვანე შუქია“. ამდენად, მკვლევარი მიიჩნევს, რომ რუსეთიდან წამოსული დეზინფორმაციული კამპანია შეიძლება დაისაჯოს პოლიტიკური ლიდერების სანქციებით, ან თუნდაც - დიპლომატიების გაძევებით. ეს რეკომენდაცია, უმეტესად, ეხება ისეთ საერთაშორისო აქტორებს, როგორებიც არიან აშშ, ევროკავშირის დიდი ქვეყნები ან თავად ევროკავშირი. იმავე ავტორის რეკომენდაციით, გარდა ზოგადად კრემლისთვის დაწესებული სანქციებისა, მნიშვნელოვანია, ღიად გამოვლინდნენ დეზინფორმაციული კამპანიების კურატორი კონკრეტული პირები - გამოიყენონ მათ მიმართ ე.წ. name and shame მიდგომა და ამავედროულად, პირადად ისინი სხვადასხვა სანქციით დაისაჯონ. ამ კონტექსტში, აღსანიშნავია, რომ რუსეთის უკრაინაში შეჭრის შემდეგ, რამაც თანამედროვე საერთაშორისო დღის წესრიგში ძალიან ბევრი რამ შეცვალა, პროპაგანდის კონკრეტული გამავრცელებლების წინააღმდეგ სანქციები პერიოდულად¹⁵ ცხადდება¹⁶. შედარებით ხისტ მეთოდებს შორის, შეიძლება მოვიაზროთ რეკომენდაციები სხვადასხვა ტექნიკური ხელსაწყოთა გამოყენების შესახებ, რუსული პროპაგანდის მასშტაბების შესამცირებლად. მსგავსი ქმედების გასამართლებლად კი სრულიად ლოგიკური არგუმენტი იკვეთება. კერძოდ, თუ ინფორმაცია გამოიყენება, როგორც კონკრეტული ქვეყნის საინფორმაციო სივრცეში ჩარევის იარაღი, მასში არგუმენტების

15. პერტაია, ლ. (2022, 18 ოქტომბერი). *კანადამ თინა კანდელაკს და „პროპაგანდის აგენტებს“ სანქციები დაუწესა*. ნეტგაზეთი. ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3Zah4pq> (28.02.2023).

16. European Commission. (2023). *Statement by President von der Leyen on the 10th package of sanctions against Russia*. Via link: <https://bit.ly/3SwZbPf> (28.02.2023).

განადგურების, მისი უზურპაციისა და დეგრადაციისთვის, მაშინ რატომ არ უნდა გამოიყენებოდეს ყველა ხერხი ინტერნეტში, სოციალურ სივრცესა და სხვა მედიუმებში, რომ ეს მცდელობები როგორმე განეიტრალდეს? სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, უნდა დაიბლოკოს იარაღად გამოყენებული ინფორმაცია.¹⁷ უკრაინაში რუსეთის შეჭრის შემდეგ, ამ მიდგომას მეტი ლეგიტიმაცია მიეცა, რაც შესაბამის ქმედებებშიც გამოიხატა. კერძოდ, ევროკავშირში დაიბლოკა რუსული პროპაგანდის მთავარი რუპორები, RT და Sputnik,¹⁸ რასაც მოჰყვა მათი ბლოკირება ინტერნეტშიც, Google-ის მიერ.¹⁹

სოციალურ ქსელებსა თუ ტრადიციულ მედიაში პროპაგანდის მაქსიმალურად შეზღუდვას შეიძლება მართლაც ჰქონდეს ხელშესახები შედეგები. თუმცა, მეორე მხრივ, რუსული სახელმწიფო კომპანიების, RT-ისა და Sputnik-ისგან განსხვავებით, რომელთა მიზნები აშკარაა, რთულია ყველა დეზინფორმაციული წყაროს გამოვლენა და შეზღუდვა. მსგავს პროცესში ურთულებსა იმ ოქროს შუალედის პოვნაც, რომელიც მკვეთრად გამიჯნავს ერთმანეთისგან ინფორმაციას, როგორც რუსული „ჰიბრიდული ომის“ იარაღს და უბრალოდ, განსხვავებულ აზრს. ამდენად, მხოლოდ შეზღუდვებით რუსულ პროპაგანდასთან დაპირისპირება მარ-

¹⁷. Paul, C and Matthews, M. (2016). *The Russian “Firehose of Falsehood” Propaganda Model*. RAND Corporation. Via link: <https://bit.ly/3kmdl4X>. (28.02.2023).

¹⁸. Council of the European Union. (2022). *EU imposes sanctions on state-owned outlets RT/Russia Today and Sputnik’s broadcasting in the EU*. Via link: <https://bit.ly/3lz4IH3>. (28.02.2023).

¹⁹. Radio Free Europe/Radio Liberty. (2022). *Google Blocks RT, Sputnik YouTube Channels in Europe As EU Readies Sanctions Against the Media Outlets*. Via link: <https://bit.ly/3IYVBKk>. (28.02.2023).

თებული არ იქნება. განსაკუთრებით მაშინ, როცა თანამედროვე სამყაროში ინფორმაციის გავრცელების ბევრი ალტერნატივა არსებობს და დეზინფორმაციული გზავნილები ყოველთვის ერთი ნაბიჯით ასწრებს მაკონტროლებელს.²⁰ ამდენად, საჭიროა პროპაგანდასთან ბრძოლის კომპლექსური მეთოდები, რაც, პირველ რიგში, მის კარგად შესწავლას გულისხმობს. ამისთვის აუცილებელია რუსული პროპაგანდისტული გზავნილების მუდმივი კვლევა. მათ შორის, უნდა ტარდებოდეს საზოგადოებრივი აზრის კვლევები (შესაბამისი პერიოდულობით, რომ უკეთ გამოიჩინოს ტენდენციები), რათა დადგინდეს, თუ სად აქვთ რუსულ გზავნილებს ყველაზე დიდი მიღწევები. მნიშვნელოვანია დეტალური მონაცემები იმის შესახებ, თუ რომელ დემოგრაფიულ ჯგუფებს სჯერათ კრემლის დეზინფორმაციის, რა ახდენს გავლენას მათ რწმენებზე და ა.შ.²¹ ასევე, საჭიროა მედიაგარემოს, განსაკუთრებით, რუსული მედიის ანალიზი დეზინფორმაციული კამპანიების გამოსავლენად და იმის გასაგებად, თუ რომელი წყაროები აყალიბებს საზოგადოების ცნობიერებას.²² სხვადასხვა მკვლევრის რეკომენდაციით, დეზინფორმაციის სიღრმისეული შესწავლის პროცესში ჩართული უნდა იყვნენ პროპაგანდის

²⁰. ქუტიძე, დ. (2020). *რატომ უჭირთ რეალურ და გადამოწმებულ ამბებს დეზინფორმაციის განეიტრალება?! კვლევითი ინსტიტუტი Gnomon Wise*. ხელმისაწვდომია: <https://bit.ly/3EGKlZG> (28.02.2023).

²¹. Janda, J. (2018). *How to boost the Western response to Russian hostile influence operations*. European View 2018, Vol. 17(2) 181–188. Via link: <https://doi.org/10.1177/1781685818803524> (28.02.2023).

²². Lucas, E. and Pomeranzen, V. (2016). *Winning the Information War - Techniques and Counter-strategies to Russian Propaganda in Central and Eastern Europe*. A Report by CEPA's Information Warfare Project in Partnership with the Legatum Institute. Via link: <https://bit.ly/3FL6Qa> (28.02.2023).

სამიზნე ქვეყნების უსაფრთხოების სამსახურებიც, რადგან სწორედ მათ შეუძლიათ საფრთხეების ადრეულ ეტაპზე გამოვლენა და შემდგომი რეაგირება.²³ მსგავსი მიდგომით მუშაობისას, ასევე გამოვლინდებიან დეზინფორმაციის კამპანიის უკან მდგომი კონკრეტული პერსონები. მათი სახელების სააშკარაოზე გამოტანა კი, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია კრემლის პროპაგანდასთან ბრძოლაში.

ზემოაღნიშნული რეკომენდაცია - დეზინფორმაციის კამპანიის ადრეულ ეტაპზევე შესწავლა და გამოვლენა - სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანი საკითხია შემდეგი მიზეზის გამო: სხვადასხვა ექსპერიმენტული ფსიქოლოგიური კვლევის თანახმად, თანამედროვე რუსული პროპაგანდის მოდელს აქვს პოტენციალი, იყოს ძალიან ეფექტური. პირველ რიგში, იმიტომ, რომ ის აუდიტორიას წარუდგენს მოვლენის პირველად ვერსიას, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, სიმართლეს წინ უსწრებს. გარდა ამისა, ამა თუ იმ სიყალბის შეთხზვას უფრო ნაკლები დრო სჭირდება, ვიდრე პასუხისმგებლიანი ჟურნალისტების მიერ მის გადამოწმებასა და ზუსტი ფაქტების გავრცელებას. ამდენად, ყალბი ინფორმაციის პირველადი ეფექტი მიმღები ინდივიდის გონებაში საკმაოდ დიდია, ხოლო მის ჩანაცვლებას სწორი ინფორმაციით, მეტი ძალისხმევა სჭირდება. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ის ასპექტიც, რომ გარკვეული დროის გასვლის შემდეგ, ადამიანებს უჭირთ გაიხსენონ, ამა თუ იმ მოვლენაზე მიღებული ინფორმაციიდან, რომელი იყო სწორი და

²³. Helmus, T. C. and Kepe, M (2021). *A Compendium of Recommendations for Countering Russian and Other State-Sponsored Propaganda*. RAND Corporation. Via link: <https://bit.ly/3lYx73I> (28.01.2023).

რომელი - არა.²⁴ მართალია, დეზინფორმაციაზე სიმართლით რეაგირება აუცილებელია, მაგრამ მხოლოდ ამ მეთოდმა შეიძლება სასურველი შედეგი ვერ მოიტანოს. პროპაგანდის შესახებ შემუშავებული არაერთი რეკომენდაციის თანახმად, საჭიროა საზოგადოების მკაფიოდ და პერმანენტულად გაფრთხილება როგორც ზოგადად კრემლის პროპაგანდის, ისე კონკრეტული დეზინფორმაციული კამპანიების შესახებ. მსგავსი გაფრთხილებები მოქალაქეებამდე უნდა მივიდეს ყველა შესაძლო არხით - მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებებით ან პირადი შეტყობინებების გამოყენებით. ეს რეკომენდაცია ეხება როგორც სამთავრობო სტრუქტურებს, ისე მედიასა და სოციალური ქსელების მმართველ კომპანიებს. ამასთან, მნიშვნელოვანია, რეგულარულად და გამჭვირვალედ ქვეყნდებოდეს სიახლეები პროპაგანდასთან ბრძოლის მიმართულებით განხორციელებული ღონისძიებებისა და მიღწევების შესახებ.²⁵

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, დეზინფორმაციის გადამოწმება არ არის ერთადერთი გამოსავალი კრემლის სიცრუის მანქანის წინააღმდეგ, თუმცა ხაზგასმით უნდა ითქვას, რომ ის ამ ბრძოლის უმნიშვნელოვანესი ინსტრუმენტია. კერძოდ, ყალბი ამბების დეკონსტრუქცია, მათში ფაქტებისა და მოსაზრებების მკაფიოდ გამიჯვნა, მითების რღვევა, სიცრუესთან გადამოწმებული ფაქტებით დაპირისპირება, სწორი კონტექსტის ჩვენება

²⁴. Paul, C and Matthews, M. (2016). *The Russian "Firehose of Falsehood" Propaganda Model*. RAND Corporation. Via link: <https://bit.ly/3kml4X> (28.02.2023).

²⁵. Helmus, T. C. and Kepe, M. (2021). *A Compendium of Recommendations for Countering Russian and Other State-Sponsored Propaganda*. RAND Corporation. Via link: <https://bit.ly/3lYx73I> (28.01.2023).

და ტროლების გამოვლენა აუცილებელი აქტივობაა.²⁶ სხვადასხვა რეკომენდაციის თანახმად, ეს ყველაფერი შეიძლება გაკეთდეს როგორც კონკრეტული ოფიციალური უწყების მიერ, ისე ფართო თანამშრომლობით ფაქტების გადამმოწმებელ ორგანიზაციებთან, მედიასთან, სოციალურ ქსელებთან, სამოქალაქო საზოგადოებასა და კერძო სექტორთან. მსგავსი ტიპის თანამშრომლობა, მათ შორის, ხელს შეუწყობს დეზინფორმაციის საფრთხეებზე წინასწარ ინფორმირების პრაქტიკასაც, რადგან, მკვლევართა აზრით, მნიშვნელოვანია გადამოწმებული, ალტერნატიული ინფორმაციის რეგულარული მიწოდება საზოგადოებისთვის.²⁷ მსგავსი სტრატეგიით მოქმედებისას, ცალკე და არანაკლებ მნიშვნელოვანი მიმართულებაა ისტორიული მითების კვლევა. კერძოდ, სამუშაო ჯგუფების შექმნა ისტორიულ ტრავმებზე. როგორც ცნობილია, კრემლის ერთ-ერთი ყველაზე ეფექტური პროპაგანდისტული გზავნილი იყენებს მეორე მსოფლიო ომის მემკვიდრეობას. კერძოდ: „სტალინი ებრძოდა ნაცისტებს, ამიტომ ყველა, ვინც სტალინს ებრძოდა, ნაცისტი იყო“ და შემდეგ მათ აკავშირებს დღევანდელთან: „ყველა, ვინც ახლა რუსეთს ეწინააღმდეგება, არის ფაშისტი“. ამდენად, ფსიქოლოგთა, ისტორიკოსთა, სოციოლოგთა და მედიასპეციალისტთა სამუშაო ჯგუფმა უნდა შექმნას ერთგვარი „იდებების ქარხანა“, რათა შეიმუშაოს გზები

²⁶. Lucas, E. and Pomeranzen, P. (2016). *Winning the Information War – Techniques and Counter-strategies to Russian Propaganda in Central and Eastern Europe*. A Report by CEPA’s Information Warfare Project in Partnership with the Legatum Institute. Via link: <https://bit.ly/3FLe6Qa> (28.02.2023).

²⁷. Paul, C and Matthews, M. (2016). *The Russian “Firehose of Falsehood” Propaganda Model*. RAND Corporation. Via link: <https://bit.ly/3kml4X> (28.02.2023).

ისტორიულ და ფსიქოლოგიურ მითებთან საბრძოლველად.²⁸

კრემლის დებინფორმაციასთან ბრძოლის პროცესში, განსაკუთრებული როლი უჭირავს თავისუფალი, დაბალანსებული მედიის მხარდაჭერასა და განვითარებას, რადგან რუსული პროპაგანდის ერთ-ერთი მთავარი სამიზნე სწორედ ე.წ. მეინსტრიმული მედიის დისკრედიტაცია და მისი როლის დაკნინებაა. ამ გზით, პროპაგანდა ცდილობს, საზოგადოებაში გააჩინოს განწყობა, რომ მედია „ელიტებს ემსახურება“, მისი ნდობა არ შეიძლება და საჭიროა ალტერნატივების ძიება. ალტერნატივად კი კრემლი სხვადასხვა ქვეყნის მოქალაქეებს საკუთარი პროპაგანდის რუპორებს სთავაზობს. სწორედ ამიტომ, ამ სფეროს მკვლევართა ერთ-ერთი მთავარი რეკომენდაცია მედიის მხარდაჭერაა. პირველ რიგში, აუცილებელია, ქვეყანას ჰქონდეს თავისუფალი მედიაგარემო, რომელშიც ჟურნალისტები არ განიცდიან რაიმე სახის ზეწოლას ან ცენზურას. ამასთან, საჭიროა პროდასავლური წყაროების ფართოდ გავრცელების უზრუნველყოფა.²⁹ ასევე, ზოგიერთი მკვლევარი პრიორიტეტულად მიიჩნევს ადგილობრივი (რეგიონული) და დამოუკიდებელი მედიასაშუალებების მხარდაჭერას, რადგან მათ შესაძლოა უფრო მეტი დამჯერებლობა ჰქონდეთ ლოკალურ დონეზე, ვიდრე ეროვნულ

²⁸. Lucas, E. and Pomeranzev, P. (2016). *Winning the Information War - Techniques and Counter-strategies to Russian Propaganda in Central and Eastern Europe*. A Report by CEPA's Information Warfare Project in Partnership with the Legatum Institute. Via link: <https://bit.ly/3FL66Qa> (28.02.2023).

²⁹. Eisentraut, S. and de Leon, S. (2018). *Propaganda and Disinformation in the Western Balkans: How the EU Can Counter Russia's Information War*. Konrad Adenauer Stiftung. Via link: <https://bit.ly/41vL8xc> (28.02.2023).

მაუწყებლებს.³⁰ მედიის მხარდაჭერის ერთ-ერთი გამოვლინება შეიძლება იყოს შესაბამისი ტრენინგების გზით, დებინფორმაციასთან ბრძოლის მიმართულებით, ჟურნალისტების უნარების ამაღლება.

მკვლევრები მიუთითებენ საზოგადოებრივი მაუწყებლობის როლზე რუსულ პროპაგანდასთან ბრძოლაში.³¹ ამისთვის კი, რიგ ქვეყნებში, საჭიროა მაუწყებლობების გათავისუფლება სამთავრობო გავლენებისგან და მეტი აქცენტი პროდასავლური იდეების მხარდაჭერაზე. სხვადასხვა რეკომენდაციით, მნიშვნელოვანია საზოგადოებრივი მაუწყებლობის ხელახლა გადააზრება. პოლარიზებულ მედიაგარემოში ძლიერი, დამოუკიდებელი საზოგადოებრივი მაუწყებელი შეიძლება გახდეს სანდო წყარო, რომელიც არა მხოლოდ აწესებს ჟურნალისტურ სტანდარტებს, არამედ უზრუნველყოფს სოციალურ და სამოქალაქო ჩართულობას. ამის მაგალითად მოყვანილია უკრაინული Hromadske TV, რომელიც 2013 წელს დაარსდა და წარმოადგენდა ამბიციურ მცდელობას, ნულიდან შემდგარიყო ყოველგვარი პოლიტიკური და ბიზნესინტერესების ან მთავრობის გავლენისგან დამოუკიდებელ საზოგადოებრივ მაუწყებელად. ის ფინანსდებოდა მხოლოდ დონორების და საჯარო შემოწირულობებით. ტელეარხი, სადაც სრულ განაკვეთზე დასაქმებული იყო მხოლოდ 20 ჟურნალისტი, ცდილობდა

³⁰. Fly, J., Rosenberger, L. and Salvo, D. (2018). *The ASD Policy Blueprint for Countering Authoritarian Interference in Democracies*. Alliance for Securing Democracy. Via link: <https://bit.ly/41v1ql2> (28.02.2023).

³¹. Meister, S. (2016). *ISOLATION AND PROPAGANDA THE ROOTS AND INSTRUMENTS OF RUSSIA'S DISINFORMATION CAMPAIGN*. Transatlantic Academy. Via link: <https://bit.ly/3Z7WPc2> (28.02.2023).

ეკეთებინა მიუკერძოებელი ჟურნალისტიკა.³² საზოგადოებრივი მაუწყებლის კონტექსტში, უნდა ვახსენოთ გამოწვევა, რომელიც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ ისეთ ქვეყნებსა თუ რეგიონებში, რომლებიც ინფორმაციას რუსულ ენაზე იღებენ. ასეთ დროს, უმეტესწილად, მათ არ აქვთ ალტერნატივა, გარდა რუსული პროპაგანდისტული წყაროებისა. სწორედ ამიტომ, სხვადასხვა მკვლევრის რეკომენდაციით, საჭიროა ეთნიკური უმცირესობების ენაზე გასაგები ტელეარხებისა თუ სხვა საინფორმაციო საშუალებების შექმნა და მხარდაჭერა.³³

სოციალური ქსელების ეპოქაში განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭებათ კონკრეტულ პერსონებს – ე.წ. „ინფლუენსერებს“, ბლოგერებს და ა.შ. – ისეთ ადამიანებს, რომლებიც პოპულარული და მიღებული არიან სხვადასხვა სოციალური ჯგუფის მიერ და მათ აზრებს პატივს სცემენ. ამ პერსონებს შეუძლიათ ხელი შეუწყონ პოლარიზაციის შემცირებას, სხვადასხვა ჯგუფს შორის ნდობის აღდგენას და საზოგადოების კონსოლიდაციას, რასაც რუსული პროპაგანდა გამალებით ებრძვის. ამ გაერთიანებაში შეიძლება ჩართული იყვნენ სხვადასხვა პროფესიის, ასაკისა და წარსულის მქონე ადამიანები, რომლებსაც პოზიტიური, სწორი გზავნილების აუდიტორიამდე მიტანა შეუძლიათ. ამ კონტექსტში, აღსანიშნავია ბლოგერთა ქარტიის შექმნის იდეაც,

³² Lucas, E. and Pomeranzen, P. (2016). *Winning the Information War – Techniques and Counter-strategies to Russian Propaganda in Central and Eastern Europe*. A Report by CEPA’s Information Warfare Project in Partnership with the Legatum Institute. Via link: <https://bit.ly/3FLe6Qa> (28.02.2023).

³³ იგივე.

რომლის ხელმძღვრეები დაიცავენ ეთიკურ სტანდარტებს და ხელს შეუწყობენ ფაქტებზე დაფუძნებული ინფორმაციის გავრცელებას სოციალურ მედიაში.³⁴

პროპაგანდის საფრთხეებზე მსჯელობისას, გარდა ინფორმაციის წყაროებისა, ცალკე ყურადღება უნდა დაეთმოს ინფორმაციის მიმღებს - აუდიტორიას. ამ მხრივ, მართალია, დროში გაწელილი და რთულად მისაღწევი, მაგრამ, ალბათ, ყველაზე მნიშვნელოვანი მიზანი საზოგადოების განათლებაა, მისი უნარი, მიღებული ინფორმაცია კრიტიკულად გაანალიზოს და არ გახდეს ყალბი ახალი ამბებით მანიპულირების ობიექტი. შესაბამისად, მთავარი რეკომენდაციაა, რომ, უპირველეს ყოვლისა, უნდა „ვებძროლოთ გულუბრყვილობას“... არანაირი „მითების დამსხვრევა“ ან თუნდაც კონტრპროპაგანდა არ შეიძლება იყოს ისეთი ეფექტური, როგორც წიგნიერება“.³⁵ ამდენად, მნიშვნელოვანია, მედიაწიგნიერების დანერგვა ფორმალურ თუ არაფორმალურ განათლებაში. ახალი ამბის შინაარსის, წყაროების ანალიზისა და შეფასების უნარი საშუალებას მისცემს ახალგაზრდებს, ადრეული ასაკიდანვე გააცნობიერონ მედიის როლი საზოგადოებაში, კრიტიკულად იფიქრონ მედიის გზავნილებზე და გაარჩიონ ფაქტი გამოგონილი ამბისგან.³⁶

^{34.} იგივე.

^{35.} Galeotti, M. (2017). *Controlling Chaos: How Russia manages its political war in Europe*. European Council on Foreign Relations. Via link: <https://bit.ly/3IEDc4j> (28.02.2023).

^{36.} Eisentraut, S. and de Leon, S. (2018). *Propaganda and Disinformation in the Western Balkans: How the EU Can Counter Russia's Information War*. Konrad Adenauer Stiftung. Via link: <https://bit.ly/41vL8xc> (28.02.2023).

ზემოთ ჩამოთვლილი კომპლექსური რეკომენდაციების პრაქტიკაში გადატანა საკმაოდ რთული გამოწვევაა. მეორე მხრივ, თანამედროვე რუსული პროპაგანდის წინააღმდეგ, დასავლეთის სხვადასხვა ქვეყნაში უკვე საკმაოდ ბევრი ხერხი გამოიყენებოდა. სწორედ ამ გამოცდილების გაზიარებისა და უკეთ გამოყენებისთვის, მნიშვნელოვანია დემოკრატიულ სახელმწიფოთა მთავრობების მჭიდრო თანამშრომლობა. უნდა შეიქმნას მექანიზმები, რომლებიც უზრუნველყოფენ ეფექტურ კოორდინაციას რუსულ პროპაგანდაზე საპასუხოდ. ეს შეიძლება იყოს ინფორმაციის გაცვლა კონკრეტული საფრთხეების შესახებ, ერთსულოვანი და მკვეთრი გზავნილები მოქალაქეებისთვის, საერთაშორისო სასწავლო პლატფორმები პოლიტიკოსებისა თუ საჯარო მოხელეებისთვის, მედიისთვის და ა.შ.³⁷ ის გამოცდილება, რომელიც, მაგალითად, ამ კუთხით ჩეხეთსა თუ ესტონეთს აქვთ, მნიშვნელოვანი იქნება საერთო უსაფრთხოების გასაძლიერებლად.³⁸ საერთაშორისო თანამშრომლობის კონტექსტში, მნიშვნელოვანია NATO-სა³⁹ და ევროკავშირის⁴⁰ სტრატეგიების გაძლიერება და მათი მჭიდრო თანამშრომლობა დემოკრატიულ მთავრობებთან.

37. Janda, J. (2018). *How to boost the Western response to Russian hostile influence operations*. European View 2018, Vol. 17(2) 181–188. Via link: <https://doi.org/10.1177/1781685818803524> (28.02.2023).

38. Robbins, J. (2020). *Countering Russian Disinformation*. Center for Strategic & International Studies (CSIS). Via link: <https://bit.ly/3Y5x5vt> (28.02.2023).

39. NATO Strategic Communication Centre of Excellence. *About NATO StratCom COE*. Via link: <https://bit.ly/3IERQsp> (28.02.2023).

40. European Union External Action. (2012). *Questions and Answers about the East StratCom Task Force*. Via link: <https://bit.ly/3xYrFru> (28.02.2023).

I დასკვნა

დოკუმენტში განხილული რეკომენდაციების თანახმად, რომლებიც, ძირითადად, დასავლურ აკადემიურ სივრცეში ჩამოყალიბდა, პირველ რიგში, მნიშვნელოვანია, რუსული პროპაგანდის სამიზნე ქვეყნების მთავრობებმა კარგად გაიაზრონ და ხმამაღლა აღიარონ ამ საფრთხის არსებობა. საქართველოს მთავრობის მიერ, ეს პრობლემა აღიარებულია. თუმცა დღეს, განსაკუთრებით, უკრაინაში რუსეთის შეჭრის შემდეგ, როცა საქართველოს ხელისუფლებისა და მასთან აფილირებული ძალების რიტორიკაში ანტიდასავლური (რუსული პროპაგანდის მსგავსი) გზავნილები ჭარბობს, ძალიან საეჭვოა, რომ არსებობს პოლიტიკური ნება რუსულ პროპაგანდასთან რაიმე ფორმით ბრძოლისთვის. ამის მიუხედავად, საფრთხე არსად წასულა და კრემლის დეზინფორმაციასთან ბრძოლის გზების ჩვენება თუნდაც იმიტომაც მნიშვნელოვანი, რომ გაცხადდეს, რას ვერ თუ არ აკეთებს მოქმედი მთავრობა.

რეკომენდაციები რუსულ პროპაგანდასთან ბრძოლის სახელმწიფო პოლიტიკისთვის

- დემოკრატიული ინსტიტუტების - კანონის უზენაესობის, მედიის თავისუფლების, ადამიანის უფლებების, ეკონომიკური განვითარების მხარდაჭერა და გაძლიერება;
- კორუფციასთან ბრძოლა - რადგან კრემლის სტრატეგიის ერთ-ერთი მიმართულება სწორედ „კორუფციის ექსპორტია“;
- რუსული პროპაგანდისტული წყაროებისა და ყალბი ამბების შეზღუდვა/ბლოკირება;
- პერსონალური სანქციები კრემლის პროპაგანდის კოორდინატორებისა და გამავრცელებლებისთვის;
- ყალბი ამბების დეკონსტრუქცია, მითების რღვევა, სიცრუესთან გადამოწმებული ფაქტებით დაპირისპირება, სწორი კონტექსტის ჩვენება და ტროლების გამოვლენა;
- ადგილობრივი თუ რუსული პროპაგანდისტული მედიის სიღრმისეული კვლევა და არსებული ტენდენციების გამოვლენა;
- საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვები იმის გასაგებად, თუ რა ტიპის დებინფორმაციული გზავნილები ახდენს გავლენას მოქალაქეებზე;
- საზოგადოების მუდმივი და სწორი ინფორმირება როგორც ზოგადად რუსული პროპაგანდის, ისე კონკრეტული დებინფორმაციული კამპანიების შესახებ, რაც იძ-

ლევა არა მხოლოდ სიყალბეზე რეაგირების, არამედ მის გავრცელებამდე პრევენციის შესაძლებლობას;

- მედიის მხარდაჭერა და გაძლიერება, რადგან კრემლის სამიზნე სწორედ დამოუკიდებელი მედიასაშუალებები და ზოგადად, ხარისხიანი ჟურნალისტიკა;
- რუსულ პროპაგანდასთან ბრძოლაში საზოგადოებრივი მაუწყებლების ჩართვა, რომლებმაც, დაბალანსებული ინფორმაციის გავრცელებით, ხელი უნდა შეუშალონ საზოგადოების გახლეჩას, რასაც რუსეთი ყველა სამიზნე ქვეყანაში განსაკუთრებით ცდილობს;
- ადგილობრივი, ეთნიკური უმცირესობებისთვის გასაგებ ენებზე მომუშავე მედიასაშუალებების არსებობა, რომლებიც კრემლის პროპაგანდას დაუპირისპირდება და ფაქტებზე დაფუძნებულ ახალ ამბებს გაავრცელებს. განსაკუთრებით, რუსულენოვანი ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ ქვეყნებში ან რეგიონებში;
- სოციალური მედიის ე.წ. „ინფლუენსერების“ ჩართვა დებინფორმაციასთან ბრძოლაში, რათა მათ შეძლონ სწორი გზავნილების საზოგადოებამდე, განსაკუთრებით, ახალგაზრდებამდე მიტანა;
- განსაკუთრებული ყურადღება უნდა დაეთმოს ინფორმაციის მიმღებ აუდიტორიას. ამ მხრივ, ყველაზე მნიშვნელოვანი მიზანი საზოგადოების განათლებაა, კერძოდ, კრიტიკული აზროვნების განმავითარებელი ფორმალური თუ არაფორმალური საგანმანათლებლო პროგრამები;
- რეკომენდაციების პრაქტიკაში გადატანისთვის, აუცილებელია დემოკრატიული ქვეყნების მთავრობების მჭიდ-

რო საერთაშორისო თანამშრომლობა. ეს შეიძლება იყოს გამოცდილების გაზიარება, ინფორმაციის გაცვლა კონკრეტული საფრთხეების შესახებ, ერთსულოვანი და მკვეთრი გზავნილები მოქალაქეებისთვის, საერთაშორისო სასწავლო პლატფორმები პოლიტიკოსებისთვის, საჯარო მოხელეებისთვის, მედიისთვის და სხვა პროაქტიური ქმედებები.

მნიშვნელოვანია იმის აღნიშვნა, რომ რუსულ პროპაგანდასთან ბრძოლის ყველა გზა სხვადასხვა ქვეყანაში ერთნაირად ეფექტური ვერ იქნება. განსაკუთრებული სიფრთხილეა საჭირო ისეთი ზომების გატარებისას (კერძოდ, ყალბი ამბებისა და მათი წყაროების ბლოკირება), რომლებმაც პოტენციურად შეიძლება შეზღუდონ სიტყვისა და გამოხატვის თავისუფლება. ამგვარი რისკები მწვავედ იჩენს ხოლმე თავს მყიფე დემოკრატიის მქონე ქვეყნებში. ამდენად, ერთგვარი უკუეფექტის თავიდან ასაცილებლად, აუცილებელია ადგილობრივი კონტექსტის გათვალისწინება და მოსალოდნელი შედეგების მაქსიმალურად გათვლა.

